

ставлення суб'єкта до себе. Інші ж компоненти системи займають менш значуще місце, ніж ядерна структура. І найбільш популярним є опис самоставлення як єдиної системи, в якій основні структурні компоненти є незалежними та рівноправними.

Резюмуючи вищесказане, наголосимо, що самоставлення як полі-модальна емоційно-ціннісна система займає особливе місце в системі ставлень особистості. Воно є однією зі складників суб'єктного ядра особистості та структури її самосвідомості, виражає особливості ставлення людини до самої себе і забезпечує центрування її внутрішнього простору й формування смислового вектора життєвого шляху.

1. Бернс Р. Развитие Я-концепции и воспитание / Р. Бернс ; пер. с англ. / общ. ред. В.Я. Пилиповского. – М.: Прогресс, 1986. – 424 с.
2. Кон И. С. В поисках себя: Личность и ее самосознание / И. С. Кон. – М. : Политиздат, 1984. – 335 с.
3. Пантилеев С. Р. Самоотношение как эмоционально-оценочная система / С. Р. Пантилеев. – М. : МГУ, 1991. – 110 с.
4. Роджерс К. Взгляд на психотерапию. Становление человека / К. Роджерс ; пер. с англ. – М.: Прогресс, Универс, 1994. – 480 с.
5. Сарджвеладзе Н. И. Личность и ее взаимодействие с социальной средой / Н. И. Сарджвеладзе. – Тбилиси : Мецниереба, 1989. – 206 с.
6. Соколова Е. Т. Самосознание и самооценка при аномалиях личности / Е.Т. Соколова. – М. : МГУ. – 1989. – 213 с.
7. Столин В. В. Самосознание личности / Столин В.В. – М. : МГУ, 1983. – 284 с.
8. Чеснокова И.И. Проблема самосознания в психологии / И.И. Чеснокова. – М.: Наука, 1977. – 144 с.
9. Coopersmith S. The antecedents of self-esteem / S. Coopersmith – San Francisco, 1967. – 216 p.
10. Rosenberg M. Conceiving the self / M. Rosenberg – New York, 1979. – 350 p.
11. Wells L. Self-esteem. Its conceptualization and measurement // Sage publications / L. Wells, G. Marwell – New York, 1976. – p. 56 – 70.
12. Wylie R. C. The self-concept. V. 2 / R. C. Wylie – Lincoln, 1979. – 433 p.

The article presents the theoretical analysis of the history of investigation of the self-attitude phenomenon in psychology. The existed in foreign and native science approaches of psychological content of the “self-attitude” concept is revealed. The main attention is stressed on the attitude to him or herself as an integral, complicatedly structured psychological formation, that plays an important role in personality’s life activity.

Key words: attitude, self-attitude, self- assessment, self-consideration, self-regard, self-consciousness, personal sense of “me”, the attitude toward self.

УДК 159.922.6

Олена Шишко

ПРИЙОМНА СІМ'Я ЯК СПОСІБ ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНОГО СИРІТСТВА

Досліджуються особливості прийомної сім'ї як однієї з форм утримання дітей-сиріт. Проаналізовано стан та перспективи розвитку прийомної сім'ї в Україні.

Ключові слова: прийомна сім'я, сирітство, соціальне сирітство.

Постановка проблеми. Проблема дитячої бездоглядності і соціального сирітства продовжує залишатись актуальною у багатьох країнах світу. Сучасне сирітство переважно є наслідком недостатньої уваги суспільства до соціальних проблем сімей, у яких є діти. Причини, через які діти залишаються без батьківської опіки найрізноманітніші, але наслідок один – дитина позбувається права на сімейне виховання, що негативно відображається на її психічному та особистісному розвитку. Сьогодні, на жаль, можна стверджувати, що соціальне сирітство є глобальною проблемою і в українському суспільстві. Ускладнює ситуацію з дітьми-сиротами і прогресуюча тенденція порушення структури сім'ї, погіршення виховної роботи з дітьми та батьками.

Кожна держава визначає власні шляхи подолання цього явища, зокрема і через надання соціального захисту дітям, які залишилися без батьківського піклування. Підхід влади до визначення ступеня необхідності влаштування дітей до інтернатних закладів значно різниться в різних країнах і зумовлюється насамперед їх економічною спроможністю, а також рівнем розвитку культури.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема соціального становлення дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, постала перед психолого-педагогічною наукою досить гостро.

Так, О. Антонова-Турченко, Л. Волинець, Н. Іванова, Н. Комарова, Є. Рибінський порушують питання про вимоги щодо створення умов соціалізації тих дітей. Визначення таких термінів, як «безпритульні», «діти вулиці», «бездоглядні», «бездомні», «діти, позбавлені батьківського піклування», «соціальні сироти», «неповнолітні групи ризику» тощо можна знайти у працях сучасних російських (О. Панов, Є. Холостова) та українських (С. Толстоухова, І. Пінчук) вчених у галузі психології, педагогіки та соціальної роботи. Сімейним формам утримання дітей-сиріт та дітей, позбавлених сімейного піклування, таким, як дитячий будинок сімейного типу та прийомна сім'я присвячені праці низки науковців (М.М. Василькова, Н.М. Дворянцева, А.І. Довгалевська, Л.С. Дробот, Л.В. Єременко, Л.В. Кузьменко, Л.М. Смагіна, В.С. Яковенко).

Втрата дітьми батьківської опіки, дисгармонійні стосунки в родині розглядаються вченими як провідні передумови психопатологічного розвитку особистості дитини (М. Кістяковська, Г. Ляміна, В. Мухіна, М. Попова, Р. Спиц та інші), що зумовлюють виникнення психічних та соматичних захворювань (В.І. Брутман, М.І. Буянов, А.Н. Голік, М.А. Калініна, Г.А. Куфакова, Т.Н. Осипенко, М.С. Палазолі, М.Е. Проселкова та інші), проявів асоціальної поведінки (А.І. Захаров, Н.М. Іовчук, Г.М. Міньковський, Н.І. Озерецький, А.А. Хвостов та інші). Підтвердженням тому є порівняльні дослідження інтелектуального та особистісного розвитку дітей в інтернатних установах та сім'ях (Н.М. Авдєєва, Л.М. Галігузова, Т.В. Гуськова, І.В. Дубровіна, М.Г. Єлагіна, Т.М. Землянухіна, М.І. Лисіна, С.Ю. Мещерякова, А.М. Прихожан, А.Г. Рузьська, Р.А. Смирнова, А.І. Сорокіна, Н.М. Толстих, Т.І. Юферева). Виділяються фактори ризику, що призводять до

формування у дитини психічної патології. Це такі, як: несприятлива психологічна атмосфера (А.І. Захаров, В.В. Ковальов, А.Є. Лічко, Р.С. Немов); аномальний стиль батьківського спілкування (А. Варга, М. Раттер, Е. Шефер); жорстоке ставлення (Е. Вроно, Т. Пезо-Пірс, Дж. Пірс); сексуальне насилля (Т. Говорун, А. Еліот, О. Кікінежді, А. Креус, Дж. Ліповські, Дж. Хіндман); нехтування віковими дитячими потребами (Н. Асанова, Й. Лангмейєр, З. Матейчек та інші), що мають місце як у сім'ї, так і поза її межами.

Виклад основного матеріалу. Під сирітством найчастіше розуміють соціальне явище, зумовлене наявністю у суспільстві дітей, батьки яких померли, а також дітей, які залишились без піклування батьків внаслідок позбавлення останніх батьківських прав або визнання їх в установленому порядку недієздатними, безвісти зниклими [10, с. 8]. Близьким до поняття сирітства є соціальне сирітство. Соціальні сироти – це діти, що мають біологічних батьків, але вони з певних причин не займаються вихованням дитини і не піклуються про неї [8, с. 119]. У цьому випадку турботу про дітей також бере на себе суспільство і держава, зокрема, через створення мережі інтернатних закладів.

Інтернатний заклад – узагальнююче поняття, під яким вітчизняний законодавець розуміє дитячі будинки та загальноосвітні школи-інтернати всіх типів і форм власності для дітей сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, тобто всі навчально-виховні або виховні заклади, що забезпечують дітям-сиротам, дітям, позбавленим батьківського піклування, умови для проживання, різнобічного розвитку, виховання, здобуття певного рівня освіти, професійної орієнтації та підготовки, готують дітей до самостійного життя [11].

Завданням інтернатних закладів полягають у забезпеченні утримання та виховання дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування; забезпеченні всебічного розвитку, фізичного, соціального та психічного здоров'я вихованців; створенні умов, сприятливих для проживання дітей, їх навчання та виховання; забезпеченні соціального захисту, медико-психолого-педагогічної реабілітації та соціальної адаптації вихованців; реалізації прав дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, на належні умови проживання, різнобічного розвитку, виховання, здобуття певного рівня освіти, професійної орієнтації та підготовки їх до самостійного життя та праці [11].

Однак, як свідчить практика, незважаючи на проголошені завдання, особливості виховного середовища в інтернатних закладах дуже часто призводять до розвитку особистісної дисгармонії, психічної і соціальної незрілості дітей, деприваційних та психічних розладів.

Очевидно, що перебування в інтернатних закладах суттєво відрізняється від сімейного виховання дитини та не забезпечує належних умов, необхідних для її повноцінного та гармонійного розвитку. Діти, які виховуються без батьківського піклування, відрізняються від однолітків з повної сім'ї, а їх розвиток має ряд негативних особливостей, які спостерігаються на всіх вікових етапах.

У дітей-сиріт в умовах, позбавлених батьківського піклування, виникає хронічна фрустрація, яка призводить до емоційного недорозвитання, ускладнюється спроможність адаптуватися в суспільстві, набути необхідний рівень соціалізації. Результатом таких деформацій є наявність соціально-психологічної дезадаптованості, відхилення у поведінці, неприйняття соціуму і його норм, труднощі у створенні й збереженні власної сім'ї. У більшості дітей спостерігаються неврологічні синдроми і психічні розлади, що стосуються емоційної сфери, сфери спілкування, пізнавального і сенсорного розвитку, соціальної поведінки та формування самосвідомості. Помітними стають психічні порушення у вигляді підвищеної афективності, збудливості у поєднанні з виснаженістю, значною вразливістю, схильність до страхів [2, с. 66].

Ускладнює ситуацію й те, що невротичні розлади у дітей і підлітків, які знаходяться в інтернатних закладах, дуже часто поєднуються з різними розладами поведінки. Так, у багатьох вихованців інтернатних закладів виявляється відсутність здібностей керувати своєю поведінкою, індивідуально виконувати певні правила без контролю з боку дорослих, що призводить до несамостійності, неорганізованості, ситуативності у їх поведінці.

Ще одним характерним психічним проявом у дітей сиріт є агресивність, яка виражається в підвищеній конфліктності, гнівливості, забіякуватості, девіантній поведінці [2, с. 73].

Серед основних причин різноманітних відхилень особистісного розвитку дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, виділяють такі: дефіцит спілкування на рівні «дитина-дорослий»; специфічність системи спілкування з дорослими та однолітками; емоційно-дистанційний стиль взаємодії дитини та дорослого; відсутність можливості створення власної моделі родинно-побутових стосунків; обмеження спілкування ровесниками із повних сімей; синдром «великого колективу», що усуває й ускладнює диференційований підхід до дітей; недостатність умов для задоволення особистісних потреб дітей, їхнього саморозвитку і самореалізації; низький рівень загальних знань та пізнавально-інформаційного розвитку [2, с. 98].

Специфіка і основна спрямованість соціальної політики в галузі дитинства полягають у тому, щоб всіляко пом'якшувати вплив на дітей негативних наслідків тих процесів, що відбуваються у суспільстві, а також створювати умови для видозмін діючих і виникнення нових соціальних інститутів, які мають задовольняти потреби і реалізовувати інтереси дітей. Створення оптимальних умов для підтримки соціально незахищених категорій дітей є одним з найважливіших завдань сьогодення [9, с. 78].

Досвід роботи з дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування, у ряді розвинених країн свідчить про те, що цивілізований світ поступово відмовляється від утримання дітей у спеціальних інтернатних закладах і орієнтується на формування системи прийо-

мних сімей як такої, що оптимально забезпечує необхідні умови для життя та виховання дитини [10, с. 62].

В Україні визнання необхідності розробки нових підходів щодо піклування дітей, які з будь-яких причин позбавлені сімейного виховання, з'явилося в останні роки. Чимало цьому посприяла діяльність установ ООН в Україні, приєднання нашої країни до Конвенції про права дитини. В документах ООН та ЮНІСЕФ простежується визнання наявності інституту прийомної сім'ї в системі державної опіки над дітьми як свідчення успішного соціального розвитку тієї чи іншої країни [4].

Досвід адаптації всиновлених або взятих під опіку дітей свідчить про те, що протягом відносно невеликого періоду більшість психолого-педагогічних проблем дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, коригуються за рахунок того, що дитина потрапляє у сприятливі умови сім'ї.

Уже перші результати підтверджують, що виховання дитини у сім'ї, навіть у сім'ї чужих (некровних) для дитини людей, є більш гуманним, ефективним та бажаним для дитини [10, с. 61].

Суспільними науками доведено, що соціалізація особистості проходить найбільш повно і успішно за умов виховання сім'ї [3, с. 5].

Зауважимо, що за рівнем розвитку системи прийомних сімей країни прийнято поділяти на такі групи: країни, де прийомні сім'ї існують більше тридцяти років (Великобританія, Фінляндія, Нідерланди, Канада та ін.); країни, де система прийомних сімей введена нещодавно (Угорщина, Румунія та ін.); країни, де система прийомних сімей щойно почала розроблятися (Україна, Росія, Грузія, Вірменія, Болгарія, Польща та ін.) [9, с. 35].

Україна має власний досвід виховання дітей у прийомних, так званих фостерних, сім'ях (foster – з англійської виплекати, виховати), тобто сім'ях, що прийняли названих дітей.

Прийняття двох Постанов Кабінету Міністрів України – від 2 березня 1998 року №241 «Про проведення експерименту з утворення прийомних сімей у Запорізькій області та затвердження Положення про прийомну сім'ю» від 15 вересня 1999 р. № 1713 «Про проведення експерименту з утворення прийомних сімей у деяких регіонах України» започаткувало створення правової бази для запровадження в Україні інституту прийомної сім'ї як такої, що всебічно відповідає потребам виховання та утримання дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування [6]. Сьогодні загальноприйнятими є такі розуміння інституту прийомної сім'ї:

Прийомна сім'я – це сім'я, яка добровільно взяла із закладів для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, від 1 до 4 дітей для виховання та спільного проживання [7].

Прийомна сім'я – це така сім'я дитини, яка замінила їй рідну і взяла на себе відповідальність та обов'язок виростити і виховати дитину [3, с. 6].

Слід зазначити, що держава не лише задекларувала можливість і доцільність створення прийомних сімей в Україні, а й надала певні правові та матеріальні гарантії їх існування. Так, згідно з п.18 чинного Положення про прийомну сім'ю, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 26 квітня 2002 р. № 565, фінансування на утримання дітей у прийомній сім'ї гарантоване державою і здійснюється з місцевого бюджету: щомісячно надаються кошти на харчування прийомних дітей, виходячи з натуральних норм його забезпечення, на придбання для них одягу, взуття, медикаментів, предметів особистої гігієни, іграшок, книжок, інвентарю та обладнання, на проведення культурно-масової роботи, а також кошти на оплату комунальних послуг за нормами і тарифами, що діють у даній місцевості, пропорційно до кількості прийомних дітей [7].

Слід зазначити, що прийомна родина не оформляє всиновлення чи опікунство над дитиною. Хоча, у принципі, вона може бути першим щаблем до наступного всиновлення.

Спочатку прийомна сім'я підписує з місцевою владою (як правило, в особі державної районної адміністрації) спеціальний договір на спільне проживання й виховання названої дитини. Відповідно до цього документа, названі батьки беруть певні зобов'язання перед дитиною та державою, зокрема – кримінальну відповідальність. У ньому обумовлено термін, здійснення тимчасової опіки над нею (на короткий, обумовлений термін – від кількох тижнів до повноліття дитини, або на час перебування її кровних батьків в ув'язненні чи на лікуванні), протягом якого дитина житиме в цій родині. На думку вчених, ідеальний варіант – коли дитина залишається в названій сім'ї до повноліття [1].

За результатами опитування дітей, які перебувають на вихованні та утриманні в інтернатних закладах, 59% вихованців дитячих будинків готові перейти в прийомну сім'ю, 17% не погодились би ні в якому випадку, 21% дітей згодились би перейти в прийомну сім'ю, якщо б їх взяли з братом чи сестрою [9, с. 79].

Проголошена Національною асоціацією прийомних батьків «Хартія турботи про дітей у прийомних сім'ях» визначає основні напрями, якими слід керуватися при передачі дітей та їх утримання і виховання, серед них: висока якість виховання в сімейному оточенні; інтереси дитини або підлітка є пріоритетними при визначенні прийомної сім'ї; необхідно поважати та враховувати етнічне та культурне походження, релігію та рідну мову дітей, підлітків, їх батьків та прийомних батьків; необхідно брати до уваги стать, темперамент, стан здоров'я дітей та підлітків при направленні їх до прийомної сім'ї; необхідно забезпечувати безперервність процесів у житті дітей та підлітків (освітній процес, розвиток особи, фізичний та розумовий розвиток); тісне партнерство прийомних батьків, соціальних працівників, організацій, що забезпечують направлення дитини у прийомну сім'ю; професійний статус прийомних батьків; безперервність та послідовність професійного навчання, підтримки та забезпечення інформацією прийомних батьків та соціальних

працівників; підтримка кожній молодій людині, що залишає прийомну сім'ю; надання підтримки різним дітям прийомних батьків [9, с. 80].

Аналіз наукової літератури та практичного досвіду показує, що майбутніх прийомних батьків потрібно готувати до нової для них соціальної ролі, розписувати всі кроки батьків по підготовці дітей до життя в прийомній сім'ї.

Проблеми підбору прийомних батьків та їх початкової підготовки необхідно вирішувати разом з органами освіти та охорони здоров'я, оскільки організація обов'язкового відбору, підготовки прийомних батьків – це зміцнення внутрішньої медико-психолого-педагогічної структури прийомної сім'ї.

На початковому етапі слід провести тестування прийомних батьків, на основі якого здійснюється медико-педагогічна підготовка та розробка програми навчання прийомних батьків. Для різних сімей можуть бути різні програми навчання. Це залежатиме від освіти прийомних батьків, їх батьківського досвіду, кількості та віку рідних дітей [9, с. 83].

У процесі роботи з людьми, які вирішили стати прийомними батьками, головним завданням є доведення до їх усвідомлення всього ступеня відповідальності та складності завдань, які їм необхідно буде розв'язувати.

Будь-який прояв поспіху, спрощення, формалізму можуть привести до серйозних, а інколи і трагічних наслідків, відбитися на долях багатьох людей.

Першим кроком у процесі підготовки прийомних батьків є з'ясування мотивів стати прийомними батьками. Виявлення мотиваційних засад процесу прийняття особистого рішення зі створення прийомної сім'ї здійснюється шляхом інтерв'ю та під час проведення фокус-груп і тренінгів з підготовки кандидатів.

Розглядаючи проблему функціонування прийомних сімей, вчені розрізняють такі мотиви прийомного батьківства: відсутність власних дітей з різних медичних причин, що є єдиним шляхом створення повноцінної сім'ї (в цьому випадку прийом дитини в сім'ю – це спосіб задоволення природної потреби мати дитину); заповнення порожнечі, що з'явилася в житті з різних причин, наприклад, у зв'язку зі смертю чи загибеллю власної дитини; бажання мати опору та людину, яка зможе позбавити самотності; альтруїстичні мотиви тощо [9, с. 85].

Перехід дитини в прийомну сім'ю створює можливість для її нормального психічного та особистісного розвитку, сприяє розвитку ідентичності дитини та гармонізації її Я-концепції, узгоджує засвоєні дитиною моделі поведінки з соціально бажаними.

Кожна дитина може перейти в прийомну сім'ю, але до такого переходу її потрібно готувати.

Перед переведенням у прийомну сім'ю потрібно поступово розширювати кругозір цих дітей та компенсувати відсутні навички, водночас готувати прийомних батьків до можливих несподіванок, підказати особливості поведінки дорослого та дитини в такій ситуації. Крім цього,

дитина має пройти глибоке обстеження лікарів-спеціалістів для з'ясування реального стану фізичного та психічного здоров'я; відповідну психологічну підготовку до життя в новій ситуації для уникнення психічних травм; отримати від вихователів елементарні навички дотримання гігієни та культури поведінки [9, с. 88].

Отже, прийомна сім'я є важливим соціальним інститутом становлення особистості дитини, позбавленої батьківського піклування, який виконує функції, аналогічні до тих, що їх забезпечує біологічна сім'я, зокрема: виховну, рекреативну, комунікативну, регулятивну, економічну. Переваги виховного потенціалу прийомної сім'ї перед іншими формами державної опіки над дітьми, позбавленими батьківського піклування, пов'язані з природністю процесу виховання; емоційними контактами дитини з батьками-вихователями, що ґрунтуються на довірі дітей до дорослих; з вихованням у малій групі; тривалістю виховного впливу прийомних батьків на прийомних дітей; комплексним та індивідуальним підходом до вихованців; зі стосунками вихователів та вихованців, які мають взаємозацікавлений характер. Соціально-педагогічні умови виховання дітей у прийомних сім'ях потребують відповідної підготовки потенційних прийомних батьків, здійснення соціального супроводу прийомних батьків. У цілому запровадження та розвиток прийомних сімей в Україні повністю відповідає вимогам Конвенції ООН про права дитини.

Саме тому факт запровадження інституту прийомної сім'ї значно покращує як соціально-правовий, так і морально-психологічний стан дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування. Тисячі знедолених дітей відчують запрограмовану природою специфіку їх комфорту, реальну батьківську турботу, отримують навички для майбутнього життя і зберігають позитивні інстинкти побудови власної сім'ї.

Перспективою подальшого дослідження в зазначеному напрямі є соціально-психологічні аспекти функціонування прийомних сімей, перед якими постають завдання зі здійснення корекції та компенсації вад розвитку, відставання та занедбаності здоров'я дитини, а також з подолання наслідків психічних травм.

1. Лунченко О. «Склади для нещасних дітей»: почато демонтажу експерименту зі створення фостерних родин в Україні виявився вдалим [Електронний ресурс] / Лунченко Ольга. – Режим доступу : <http://www.dt.ua/3000/3855/27751/>.
2. Медико-психологічні та соціальні проблеми дітей-сиріт [Текст] / за ред. М.М. Корнева, І.С. Лебець, Р.О. Мойсеєнко. – Київ, 2003. – 239 с.
3. Методичні рекомендації соціальним працівникам щодо підготовки прийомних батьків [Текст] / упоряд. та автор. кол.: Н.М. Комарова, Л.С. Волинєць, Н.В. Салабай, І.В. Пеша, Г.М. Бевз. – К. : Видавництво "Студцентр", 1998. – 128 с.
4. Нишета, дети и социальная политика [Текст]. – Флоренція : ЮНИСЕФ, 1995. – № 3. – С. 7 – 9.
5. Постанова Кабінету Міністрів України від 15 вересня 1999 р. № 1713 «Про проведення експерименту з утворення прийомних сімей у деяких регіонах України» [Текст] // Офіційний вісник України, – 1999 р. – № 38. – ст. 1903.

6. Постанова Кабінету Міністрів України від 2 березня 1998 р. № 241 «Про проведення експерименту з утворення прийомних сімей в Запорізькій області та затвердження Положення про прийомну сім'ю» [Текст] // Офіційний вісник України, 1998. – № 9. – С. 341.
7. Постанова Кабінету Міністрів України від 26 квітня 2002 р. № 565 «Про затвердження Положення про прийомну сім'ю» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.mon.gov.ua/laws/KMU_565.doc.
8. Соціальна педагогіка: Курс лекцій [Текст] / за заг. ред. М.А. Галагузової – М., 2000. – 416 с.
9. Соціальне сирітство в Україні: експертна оцінка та аналіз існуючої в Україні системи утримання та виховання дітей, позбавлених батьківського піклування [Текст]. – К., 1998. – 114 с.
10. Соціальне становлення дитини у прийомній сім'ї: соціальний супровід: Навч. – метод. посіб. [Текст] / автор. кол.: Волинець Л.С, Капська А.Й, Комарова Н.М., Пеша І.В., Бевз Г.М., Долинська Л.В., Яременко О.О. – К. : Український ін-т соціальних досліджень, 2000. – 127 с.
11. Спільний наказ Міністерства освіти і науки України та Міністерства України у справах сім'ї, дітей та молоді від 21 вересня 2004 року № 747/460 «Про затвердження Положення про дитячі будинки і загальноосвітні школи-інтернати для дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.osvita.irpin.com/viddil/v5/d129.htm>.

The features of the foster family are probed as to one of forms of maintenance of orphans. Consisting and prospects of development of the foster family in Ukraine is analysed.

Key words: foster family, orphanage, social orphanage.